

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Тамара Янченко

(підпис)

(прізвище та ініціали)

29 серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма «Освітні, педагогічні науки»

Третій рівень вищої освіти

2025 – 2026 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін
(назва кафедри)

Протокол № 1 від «29» серпня 2025 року.

Розробники: Янченко Тамара Василівна, доктор пед. наук, професор, зав. кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Мова навчання – українська.

Мета та завдання

Метою науково-педагогічної практики є формування компетентностей для професійної діяльності науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти; поглиблення та закріплення знань, отриманих здобувачами освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» в галузі освіти (PhD) спеціальності А1 Освітні науки у процесі вивчення теоретичних дисциплін.

Завдання :

- ознайомлення з сучасним станом навчально-методичної роботи в закладах вищої освіти та з науково-педагогічним досвідом діяльності викладачів закладів вищої освіти;
- здобуття практичних методичних компетентностей щодо розробки методичних матеріалів і викладання навчальних дисциплін у вищій школі;
- формування вмінь застосовувати сучасні технології навчання у закладах вищої освіти;
- набуття навичок професійного педагогічного спілкування зі студентською аудиторією;
- формування потреби в творчому підході до майбутньої професійної діяльності та в постійному самовдосконаленні, підвищенні своєї кваліфікації.

Науково-педагогічна практика є завершальним етапом у засвоєнні освітньої складової освітньо-наукової програми, вона засвідчує рівень педагогічної та методичної підготовки здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» та впливає на професійне самовизначення майбутнього науковця та викладача вищої школи. Науково-педагогічна практика сприяє формуванню у здобувачів іміджу сучасного викладача.

Згідно з освітньо-науковою програмою, науково-педагогічна практика проводиться на III курсі у VI семестрі упродовж восьми тижнів в умовах реальної професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти: здобувачі знайомляться з роботою конкретної кафедри та змістом і обсягом роботи науково-педагогічного працівника.

Програма науково-педагогічної практики складається з таких змістових модулів:

1. Методична діяльність практиканта.
2. Організація здобувачем-практикантом навчальної діяльності та його участь в організації освітнього процесу.
3. Науково-дослідна діяльність практиканта.

Обсяг науково-педагогічної практики

	Денна форма
Кількість кредитів ECTS	10
Кількість годин:	300
- лекції	-
- практичні / семінарські	-
- лабораторні	-
- індивідуальні завдання	-
- самостійна робота студента	-

Статус компонента ОНП

обов'язковий

(обов'язкова / вільного вибору)

Передумови для проходження науково-педагогічної практики.

Міждисциплінарні зв'язки з такими навчальними дисциплінами: «Теоретичні засади організації освітнього процесу у ЗВО», «Сучасні інформаційні технології у наукових дослідженнях», «Історія та теорія освіти та педагогічної науки», «Професійна компетентність викладача ЗВО».

Очікувані результати навчання

Загальні та фахові компетентності, що формуються у процесі науково-педагогічної практики:

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 3. Здатність виявляти та вирішувати проблеми, здатність генерувати й обґрунтовувати ідеї та концептуальні положення.

ЗК 4. Здатність застосовувати кращі практики та інноваційні ідеї у професійній діяльності.

ЗК 5. Здатність до спілкування у професійному середовищі у національному та міжнародному контекстах. Здатність здійснювати усну та письмову наукову та професійну комунікацію, презентацію результатів власного наукового дослідження українською та однією з іноземних мов європейського простору.

ЗК 6. Здатність до особистісного розвитку. Здатність цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність, здатність проявляти емпатію, діяти на основі етичних міркувань, усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК 7. Здатність діяти ініціативно, соціально відповідально та свідомо, мотивувати людей і рухатися до спільної мети, ефективно працювати в команді.

ФК 1. Здатність до оволодіння та осмислення наукових знань за спеціальністю, зокрема з теорії та історії освіти й педагогіки; здатність співвідносити тенденції розвитку вітчизняних і зарубіжних освітніх систем і процесів; уміння визначати, формулювати та використовувати наукову педагогічну термінологію.

ФК 3. Здатність спланувати, обґрунтувати та виконати дослідницький проєкт.

ФК 6. Здатність до історико-педагогічного аналізу, до опрацювання джерел дослідження; здатність адаптовувати та екстраполювати педагогічні ідеї в

освітній простір, використовувати сучасні методологічні підходи в осмисленні історико-педагогічних явищ і процесів.

ФК 7. Здатність до аналізу, оцінювання та співставлення існуючих освітніх систем, процесів, явищ, технологій у вітчизняній і зарубіжній педагогіці.

ФК 8. Здатність дотримуватись принципів академічної доброчесності та професійної етики в наукових дослідженнях і в науково-педагогічній діяльності.

ФК 9. Здатність планувати освітній процес, розробляти й оновлювати освітні програми, програми та силабуси навчальних дисциплін і методичні матеріали до них.

ФК 10. Здатність організувати освітній процес у вищій школі, проводити навчальні заняття, використовувати інноваційні технології та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб здобувачів освіти, здійснювати консультування здобувачів освіти; здатність здійснювати індивідуальний супровід студента під час навчання, прогнозувати й оцінювати результати освітнього процесу.

Науково-педагогічна практика сприятиме досягненню таких **програмних результатів навчання**:

РН 1. Вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових знань, із науковою спільнотою українською та іноземною мовами.

РН 2. Критично осмислювати знання про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи, тенденції функціонування освіти в Україні та світі для розв'язання дослідницьких і професійних завдань.

РН 5. Критично оцінювати освітні системи, представлені в сучасній та історико-педагогічній практиці; застосовувати перевірені часом наукові положення представників світової та української педагогічної думки у наукових дослідженнях і викладацькій діяльності.

РН 6. Здійснювати професійну науково-педагогічну діяльність у вищій школі, у наукових структурах/закладах, формулювати зміст, цілі навчання, обирати способи їх досягнення, форми контролю, оцінювання; продукувати нові педагогічні ідеї у професійній діяльності, розробляти проекти та застосовувати інноваційні технології та кращі освітні практики.

РН 7. Аналізувати змістове забезпечення освітнього процесу в ЗВО, визначати шляхи його модернізації; розробляти й вдосконалювати освітні програми, програми, силабуси навчальних дисциплін і методичні матеріали до них.

РН 8. Здійснювати пошук наукової інформації, використовуючи різноманітні ресурси (архівні, бібліотечні, онлайн-ресурси тощо).

РН 9. Спрямовуватися на саморозвиток і самовдосконалення, емпатію, етичність, ціннісні орієнтації щодо поваги до різноманітності та мультикультурності.

РН 10. Дотримуватися принципів академічної доброчесності у науковій та професійній діяльності.

РН 11. Вести діалог і полілог на засадах професійної етики наукового співтовариства; застосовувати педагогічну термінологію у науковому дискурсі.

Обирати ефективний інструментарій презентації результатів власної професійної діяльності, створювати власний професійний імідж.

Змістовий модуль 1. Методична діяльність практиканта

- ознайомлення здобувачів з освітніми програмами, які реалізуються на кафедрі, навчальними планами, розкладом занять;
- ознайомлення здобувачів з програмами навчальних дисциплін, робочими програмами навчальних дисциплін, силабусами та іншим методичним забезпеченням навчальних дисциплін;
- участь здобувачів у засіданнях кафедр і засіданнях методичних семінарів;
- аналіз нормативних документів, що регулюють роботу кафедри та факультету (інституту);
- вивчення робочої документації кафедри та правил її оформлення;
- розробка робочої програми навчальної дисципліни та іншого методичного забезпечення навчальної дисципліни (конспекти окремих занять, мультимедійні презентації, плани практичних і семінарських занять, завдання для самостійної роботи студентів тощо);
- відвідування та аналіз занять викладачів кафедри та інших практикантів.

Змістовий модуль 2. Організація здобувачем-практикантом навчальної діяльності та його участь в організації освітнього процесу

- підготовка до навчальних занять;
- проведення навчальних занять різної форми;
- перевірка виконаних студентами завдань і їх оцінювання;
- проведення консультацій для студентів;
- участь в організації науково-дослідної роботи студентів;
- ознайомлення з виховною роботою в університеті;
- виконання функцій куратора академічної групи;
- підготовка та проведення позааудиторного (виховного) заходу для студентів;
- відвідування позааудиторних (виховних) заходів, що проводять викладачі кафедри та інші практиканти;
- участь в організації та проведенні позааудиторних (виховних) заходів університету, факультету (інституту).

Змістовий модуль 3. Науково-дослідна діяльність практиканта

- ознайомлення з науково-дослідною роботою викладачів, особливостями звітів про наукову роботу та рейтингів викладачів;
- участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах різного рівня;
- підготовка доповідей на наукових конференціях, семінарах, круглих столах;
- підготовка тез доповідей (наукової статті) до друку.

Структура науково-педагогічної практики

№	Вид роботи	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Методична діяльність практиканта		
1.	Ознайомлення здобувачів з освітніми програмами, які реалізуються на кафедрі, навчальними планами, розкладом занять	12
2.	Ознайомлення здобувачів з програмами навчальних дисциплін, робочими програмами навчальних дисциплін, силабусами та іншим методичним забезпеченням навчальних дисциплін	12
3.	Участь здобувачів у засіданнях кафедр і засіданнях методичних семінарів	6
4.	Аналіз нормативних документів, що регулюють роботу кафедри та факультету (інституту)	8
5.	Вивчення робочої документації кафедри та правил її оформлення	6
6.	Розробка робочої програми навчальної дисципліни та іншого методичного забезпечення навчальної дисципліни (конспекти окремих занять, мультимедійні презентації, плани практичних і семінарських занять, завдання для самостійної роботи студентів тощо)	50
7.	Відвідування та аналіз занять викладачів кафедри та інших практикантів	6
Разом за змістовим модулем 1		100
Змістовий модуль 2. Організація здобувачем-практикантом навчальної діяльності та його участь в організації освітнього процесу		
8.	Підготовка до навчальних занять	20
9.	Проведення навчальних занять різної форми	20
10.	Перевірка виконаних студентами завдань і їх оцінювання	8
11.	Проведення консультацій для студентів	14
12.	Участь в організації науково-дослідної роботи студентів	10
13.	Ознайомлення з виховною роботою в університеті	6
14.	Виконання функцій куратора академічної групи	10
15.	Підготовка та проведення позааудиторного (виховного) заходу для студентів	12
16.	Відвідування позааудиторних (виховних) заходів, що проводять викладачі кафедри та інші практиканти	8

17.	Участь в організації та проведенні позааудиторних (виховних) заходів університету, факультету (інституту)	12
Разом за змістовим модулем 2		120
Змістовий модуль 3. Науково-дослідна діяльність практиканта		
18.	Ознайомлення з науково-дослідною роботою викладачів, особливостями звітів про наукову роботу та рейтингів викладачів	16
19.	Участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах різного рівня	10
20.	Підготовка доповідей на наукових конференціях, семінарах, круглих столах	24
21.	Підготовка тез доповідей (наукової статті) до друку	30
Разом за змістовим модулем 3		80
Разом		300

Форми та методи контролю навчальних досягнень

Контроль за проходженням науково-педагогічної практики здійснює методист (керівник практики), який відповідає за виконання аспірантом індивідуального плану практики в повному обсязі та в установлені терміни. Він перевіряє ступінь обізнаності аспіранта у документації з організації освітнього процесу Інституту та кафедри. Методист фіксує обсяг відвіданих практикантом лекційних і практичних занять викладачів кафедри та інших аспірантів. Він присутній на заняттях, проведених аспірантом, а також на інших заходах, у яких здобувач бере участь у процесі реалізації індивідуального плану практики в його педагогічній та науковій компонентах.

Підставою для зарахування результатів практики є відгук-характеристика методиста та захист звіту аспіранта на підсумковій конференції у форматі засідання кафедри.

Поточний контроль: презентація результатів виконаних завдань, ведення щоденника науково-педагогічної практики, виконання індивідуального плану практики.

№	Вид роботи	Кількість балів
1.	Ведення щоденника науково-педагогічної практики	0–5
2.	Конспекти лекцій (2 заняття)	0–10 (0–5 за кожен)

3.	Розгорнуті плани практичних (семінарських) занять (5 занять)	0–15 (0–3 за кожен)
4.	Проведення лекцій (2 заняття)	0–10 (0–5 за кожену)
5.	Проведення практичних (семінарських) занять (5 занять)	0–20 (0–4 за кожне)
6.	Методичні матеріали до лекційних і практичних занять	0–5
7.	Розгорнутий план позааудиторного заходу	0–5
8.	Проведення позааудиторного заходу	0–5
9.	Відвідування та аналіз занять викладачів кафедри та інших практикантів	0–5
10.	Відвідування позааудиторних (виховних) заходів, що проводять викладачі кафедри та інші практиканти	0–3
11.	Участь в організації та проведенні позааудиторних (виховних) заходів університету, факультету (інституту)	0–3
12.	Доповідь на науковій конференції, семінарі, круглому столі	0–3
13.	Підготовка тез доповідей (наукової статті) до друку	0–5
14.	Звіт здобувача-практиканта	0–3
15.	Якість оформлення звітної документації та своєчасність її подачі	0–3
Разом		100

Підсумковий контроль: залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного	не зараховано з можливістю повторного

		складання	складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала відповідності оцінок

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінний рівень знань/умінь/навичок, які демонструє здобувач-практикант. Він вчасно виконав усі види завдань, передбачених науково-дослідною практикою (можливі незначні недоліки у виконанні завдань або оформленні документації).
B	82-89	Достатньо високий рівень знань/умінь/навичок без суттєвих (грубих) помилок. Здобувач-практикант виконав більшість завдань практики або всі її завдання, але порушив терміни подачі документів. У документації практики можуть бути незначні помилки.
C	75-81	В цілому достатній рівень знань/умінь/навичок з незначною кількістю помилок, які допустив здобувач-практикант у оформленні документації чи при виконанні завдань науково-педагогічної практики.
D	69-74	Посередній рівень знань/умінь/навичок із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності. Здобувач-практикант лише частково виконав завдання практики та невчасно подав звітну документацію.
E	60-68	Мінімально можливий допустимий рівень знань/умінь/навичок здобувача-практиканта. Здобувач-практикант лише частково виконав завдання практики та невчасно подав звітну документацію.
F, FX	1-59	Низький рівень знань/умінь/навичок, що вимагає повторного проходження науково-педагогічної практики.

Методичне забезпечення

1. Робоча програма науково-педагогічної практики.
2. Щоденник науково-педагогічної практики.
3. Навчально-методичні матеріали кафедри.
4. Мультимедійні презентації та інші матеріали до лекційних і практичних занять.

Матеріально-технічне забезпечення

Для організації освітнього процесу використовується комп'ютерна техніка, мультимедійні проектори та методичні матеріали.

Рекомендовані інформаційні джерела

Основна література

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручн. за модульно-рейтинг. системою навчання / 2-ге вид. Київ: Центр учб. літ., 2018. 384 с.
2. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи: підручн. / 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29032>
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник для студ. вищ. навч. закл. / 3-тє вид., випр. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
4. Європейські принципи вдосконалення навчання та викладання. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2020/12/yevropeiski_pryntsypy_vdoskonalennia_navchanya.pdf
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посібн. / І.В.Артёмов, І.П.Студеняк, Й.Й.Головач, А.В.Гусь. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. 360 с.
7. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібн. Київ: КНТ, 2019. 225 с.
8. Кучинська І.О. Педагогіка вищої школи : навч. посібн. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д.Г., 2020. 291 с.
9. Матеріали Національного агентства забезпечення якості вищої освіти: Чим відрізняється силабус від РТП і НМК. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%d0%a1%d0%b8%d0%bb%d0%b0%d0%b1%d1%83%d1%81-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%82%d0%b8-%d0%a0%d0%a2%d0%9f.pdf>
10. Мухіна Г.В. Педагогіка та психологія вищої школи: навч.-метод. посібн. Київ: Дакор, 2020. 178 с.
11. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі: збірник тестових завдань для аспірантів – здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня підготовки – «Доктор філософії (PhD)» (денна форма навчання) / уклад. Л. І. Васецька. Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. 166 с.
12. Паламарчук О. Викладання в університеті на засадах лідерства: навч. посіб. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/vikladannya_v_Univers_na_zasadah_lid_erstva._Palamarchuk.O_2016_40c.pdf

13. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: затвердж. Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hru ru %20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf
14. Як створити силабус. URL: <http://gohigher.org/yak-stvoriti-silabus-resursi-sho-dopomozhutefektivno-organizuvati-robotu>
15. A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education: Enhancing Academic Practice. URL: <https://drive.google.com/file/d/1F8JmsgvjEk6Mehlri9l0kgtcyYeZLHai/view?usp=sharing>
16. The Higher Education Academy lecturing. URL: <https://www.advance-he.ac.uk/knowledgehub/lecturing>

Допоміжна література

1. Виноградова В.Є., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навч. посіб. Київ: Каравела, 2018. 296 с.
2. Зайченко І.В., Теслиук В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручн. / за ред. І.В.Зайченка. Київ: Ліра-К, 2017. 484 с.
3. Педагогіка та психологія вищої школи: навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів / автор-упорядник В.І. Староста. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.
4. Староста В.І. Тестовий контроль психолого-педагогічної підготовки магістрів та аспірантів: навч. посібн. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 100 с.
5. Янченко Т. Провідні тенденції реформування вищої освіти в Україні. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти*: електронний збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції / за редакцією Н. Носовець, О. Пронікова, Т. Янченко. Чернігів: НУЧК імені Т.Г.Шевченка. 2024. С. 94–97.
6. Янченко Т. Забезпечення якості вищої освіти в умовах навчання у змішаному форматі. *Сучасні критерії оцінки ефективності господарських процесів в нестабільних економічних умовах:збірник тез*. Чернігів: ВСП «ФКТКТ НУ «Чернігівська політехніка», 2024. С.157–159.
7. Янченко Т. Розвиток вищої освіти в Україні у контексті Болонського процесу. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка*. 2024. Випуск 28 (184). Серія: Педагогічні науки. С. 103–107.
8. Янченко Т. В., Третяк О. С., Чебоненко С. О. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: історико-педагогічний і теоретичний дискурси. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінко-ві науки: науковий журнал / Академія Державної пенітенціарної служби*. Чернігів: Академія ДПтС, 2022. № 1 (8). С.208–223.

9. Jansen T. Higher education in the digital era: The current state of transformation around the world in the digital era. URL: https://iauaiu.net/IMG/pdf/technology_report_2019.pdf
10. Hara B. Lesson Planning for the University Classroom. URL: https://www.chronicle.com/blogs/profhacker/lesson-planning-for-the-universityclassroom?bc_nonce=ktqjyzvxrsgkocs2vslx7&cid=reg_wall_signup
11. National Initiatives in Learning and Teaching in Europe. A report from the European Forum for Enhanced Collaboration in Teaching (EFFECT) project. URL: <https://eua.eu/resources/publications/799:national-initiatives-in-learning-and-teachingin-europe.html>
12. Yanchenko T., Havrylenko T., Pershukova O. Modern scientific approaches to future doctors of philosophy training educational and scientific program «General pedagogy and history of pedagogy». *New inception*. 2022. № 1–2 (7–8). С. 30–44.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
4. Академічна доброчесність: проблеми реалізації та відповідальність. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C:_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%82%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C
5. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.
6. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia, 2010, p. 1–4. URL: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37>.
7. <http://www.mon.gov.ua/> – сайт Міністерства освіти та науки України.
8. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/> – репозитарій Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.
9. <http://chnpu.edu.ua/university/about/public-info> – внутрішні Положення Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

10. <https://dnpb.gov.ua/ua/> – Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.О. Сухомлинського НАПН України.